

0 Inleiding

0.1 Overheidsinkomsten en -uitgaven

De overheid heeft geld nodig om de collectieve uitgaven (van het leger tot de kunstsubsidies) te bekostigen. Die collectieve uitgaven staan niet vast; zij zijn voorwerp van politieke besluitvorming. Het ene kabinet (of het ene college van burgemeester en wethouders) kan voorrang geven aan het terugdringen van de files op de wegen, aan de marktwerking in de zorg, het nationaliseren van omvallende banken, humanitaire interventie in Verweggistan of een tweede Schiphol in de Noordzee; het andere kabinet (of het andere college van B&W) kan voorrang geven aan het terugdringen van de werkdruk in de thuiszorg, aan het stimuleren van de woningmarkt, het terug naar de beurs brengen van eerder genationaliseerde banken of aan terrorismebestrijding. Afhankelijk van de politieke prioriteiten gaat er naar de ene bestemming meer geld dan naar de andere of andersom.

Niet alleen de verdeling van de collectieve uitgaven is geen vast gegeven, ook de totale omvang ervan is dat niet. Die omvang is met name afhankelijk van de inkomsten van de overheid ('de tering naar de nering' om het begrotingstekort en de staatsschuld terug te dringen of juist, omgekeerd, stimulering van de economie door extra overheidsuitgaven met als effect oplopend begrotingstekort en staatsschuld) en van de vraag hoeveel de overheid wil, mag en kan lenen en tegen welke rente (staatsleningen; in 2021 wordt een staatsschuld ('EMU') van € 502 miljard voorzien; dat is 61,1% van het bruto binnenlands product (bbp), dat voor 2021 begroot is op € 822 miljard). Aangezien belastingen verreweg de belangrijkste inkomstenbron van de overheid zijn, is de totale omvang van de collectieve uitgaven mede afhankelijk van de vraag hoeveel 'lastenverlichting' of 'lastenverzwaring' de overheid aan haar burgers en bedrijven wil gunnen respectievelijk opleggen.

De ruimte voor lastenverlichting (door te lenen in plaats van de belastingen te verhogen) wordt beperkt door het Groei- en Stabiliteitspact van de Europese Unie (EU), dat overheidstekorten op de begrotingen van de eurostaten in beginsel op 3% van hun bbp maximeert en hun staatsschulden op 60% van het bbp, en – na de (krediet)crisis en de enorme overheidsinterventies, het bankroet van Grieken-

land en Cyprus en de budgettaire problemen in Ierland, Portugal en Spanje – nadere Europese garantie- en toezichtregels. Om de euro te redden moesten andere eurolanden Griekenland, Spanje, Portugal, Cyprus en Ierland steunen, die op de kapitaalmarkt niet meer konden lenen (in Ierland waren bovendien alle banken technisch failliet en in Griekenland en Cyprus de staat als geheel). Er zijn maar weinig eurolanden die hun begrotingstekort en hun staatsschuld op orde hebben; ook in Nederland kwam onder druk van de opeenvolgende crises (kredietcrisis, mondiale economische crisis, bankencrisis, schulden crisis, eurocrisis) de AAA-status van de kredietbeoordelaars even in gevaar. Voor 2020 was bij ons het ‘EMU-saldo’ op de begroting (het begrotingstekort) mede als gevolg van de coronacrisis voor het eerst sinds vier jaar weer negatief, namelijk -7,2% van het bbp ad € 783 miljard; ook voor 2021 wordt in de rijksbegroting een tekort van 5,5% voorzien. In 2021 verwacht Nederland een kleine € 3,7 miljard aan rente te betalen op zijn staatsschuld. Als gevolg van het (zeer omstreden) lagerentebeleid van de Europese Centrale Bank (ECB) is er voor eurostaten met een grote staatsschuld weinig aanmoediging om te hervormen: bij een zeer lage rente kost lenen bijna niets of levert zelfs geld op. In 2019 is de rente op overheidsleningen negatief geworden, waardoor de staat geld krijgt op geleend geld. Daardoor zullen de miljarden die extra geleend worden om de kosten van de coronacrisis te beteugelen waarschijnlijk niet of nauwelijks invloed hebben op de totale voorziene rentelast.

Andere significante bronnen van overheidsinkomsten naast belastingen zijn:

- het staatsaandeel in de olie- en aardgasbaten; als gevolg van de (aansprakelijkheid voor de) aardbevingen in Groningen en Drenthe is de gaswinning sinds 2015 aanzienlijk teruggeschoefd. In 2018 is besloten de gaswinning in Groningen uiterlijk per 2022 te stoppen, waardoor de overheidsinkomsten uit gas aanzienlijk teruglopen;
- retributies (‘leges’ en ‘rechten’) en bijdragen: publiekrechtelijk geregelde prijzen voor overheidsdiensten; bijvoorbeeld tolgelden, rioolrechten, marktgeden, de bedragen die men moet betalen om aan een paspoort of een bouwvergunning te komen, griffierechten bij toegang tot de rechtspraak, waterschapsomslagen, enzovoort;
- privaatrechtelijke prijzen voor prestaties van de overheid; daaronder kan van alles vallen, want de overheid kan net als een privaatrechtelijke (rechts)persoon op alle mogelijke manieren aan het rechtsverkeer deelnemen, ook als koopman. Veel gemeenten geven grond in erfpacht uit aan burgers of bedrijven die willen bouwen. Dat is een privaatrechtelijk contract, dat sommige gemeenten veel geld oplevert (de jaarlijks door de erfpachter te betalen erfpachtcanon volgt vaak de grondprijzen). Er kan ook onder vallen de winst van overheidsmonopolies, de opbrengst van privatiseringen van overheidsbedrijven (‘uitverkoop van het tafelzilver’), zoals destijds het naar de beurs brengen van KPN en de Postbank (nu ING) of het terug naar de beurs brengen van eerder genationaliseerde omvallende banken, zoals ABN AMRO, de verkoop van de gemeentelijke kabelnetwerken (nu Cogas, Ziggo, Caiway, enz.), de privatiseringen van de

energiesector, de verkoop door provincies van hun aandelen in Nuon en Essent, en de opbrengst van de veiling van etherfrequenties door de overheid onder telecommunicatie- of omroepbedrijven.

0.2 Belastingen

Veruit de belangrijkste bron van overheidsinkomsten wordt gevormd door de belastingen. De rijksbelastingopbrengst inclusief premies volksverzekeringen bedroeg in Nederland in 2020 circa € 283,0 miljard op kasbasis (voor 2021 is € 293 miljard begroot). De gemeentelijke heffingen brachten in 2020 € 10,9 miljard op (€ 6,3 miljard belastingen, waarvan € 4,5 miljard aan onroerendezaakbelastingen (OZB), en € 4,6 miljard retributies; voor 2021 is aan gemeentelijke heffingen € 11,3 miljard begroot, waarvan € 6,6 miljard aan belastingen (€ 4,6 miljard OZB) en € 4,8 miljard aan retributies. De provinciale belastingen brachten in 2020 € 1,6 miljard op (begroot voor 2021: € 1,7 miljard) en de waterschapsheffingen € 3,0 miljard (2021: € 3,1 miljard). Daarmee komt de totale belastingdruk inclusief premies volksverzekeringen op circa € 214,1 miljard voor 2020 (begroot voor 2021: € 220,9 miljard); dat is in 2020 27,3% van het bbp ad circa € 783 miljard (voor 2021: 26,8% van het begrote bbp ad € 822 miljard). Als men de begrote premies volksverzekeringen voor 2021 ad € 37,1 miljard daarvan aftrekt, lijkt de belastingdruk wel mee te vallen (€ 183,8 miljard of 22,3% van het bbp). Maar accurater lijkt het om die er juist niet van af te trekken (ze zijn, zoals hieronder zal blijken, nauwelijks te onderscheiden van belastingen) en er de premies werknemersverzekeringen (zie hieronder: € 72,1 miljard) bij op te tellen, nu ook dat collectieve lasten zijn. Dan komt men voor 2021 uit op een totale belasting- en premiedruk van € 293 miljard; dat is 35,6% van het begrote bbp ad € 822 miljard.

Belastingen zijn gedwongen financiële bijdragen van burgers en bedrijven aan de overheid zonder individuele tegenprestatie, ter financiering van collectieve uitgaven, die geheven worden volgens democratisch tot stand gekomen regels (belastingwetten en -verordeningen). Dat is een materiële definitie. Er is ook een formele: belasting is elke heffing die door de wet zo wordt genoemd. De formele definitie is van enig belang omdat de Grondwet (art. 104) voorschrijft dat (rijks)belastingen uit kracht van een (formele) wet geheven moeten worden (formele wetten zijn wetten waarover het parlement gestemd heeft; zie nader par. 1.1), terwijl andere (rijks)heffingen bij de wet 'geregeld' mogen worden. Dat betekent dat voor een belasting alle belangrijke regels in de formele wet zelf moeten staan (zodat het parlement daarover meegepraat heeft), terwijl voor andere heffingen delegatie aan de regering of aan een minister mag plaatsvinden, waardoor de heffingsregels dus grotendeels buiten het parlement om gesteld worden. De Grondwet geeft echter geen (materiële) criterium hoe men 'belastingen' van 'andere heffingen' moet onderscheiden, terwijl door de overheid opgelegde lasten die noch 'belastingen' noch 'andere heffingen' zijn in de zin van art. 104 Grondwet (zoals schadevergoedingen, bestuurlijke boeten, en vooral: premies voor verplichte

collectieve verzekeringen), geheel buiten art. 104 Grondwet om kunnen gaan. Bovendien kan de rechter de formele wet niet toetsen aan de Grondwet (zie art. 120 Grondwet; op dat punt loopt Nederland achter op nagenoeg de gehele democratische wereld), zodat het verschil in de praktijk vooralsnog weinig uitmaakt.

Dat is ook de mening van de burger, die het in het algemeen niet bovenmatig interesseert of datgene wat hij gedwongen aan de (semi)overheid moet betalen nu ‘belasting’, ‘andere heffing’ of ‘premie’ heet. Een oude – maar dus nogal theoretische – discussie gaat over de vraag of de premieheffing voor de volksverzekeringen (Algemene Ouderdomswet (AOW), Algemene nabestaandenwet (Anw), Wet langdurige zorg (Wlz)) ook als belasting beschouwd moet worden. Enerzijds kan men betogen dat dat niet zo is omdat het volksverzekeringstelsel gebaseerd is op onderlinge solidariteit en de premies niet in de algemene middelen komen, maar in een apart circuit voor de financiering van de uitkeringen (de sociale fondsen). Anderzijds kan men betogen dat het verschil niet te zien is:

- De kosten voor een bestaansminimum voor iedereen die dat nodig heeft, zijn een collectieve uitgave. Er is immers geen individuele tegenprestatie: er is geen verband tussen de betaalde premie – die oploopt met het inkomen tot aan de zogenoemde premiegrens – en de uitkeringsrechten die voor iedereen gelijk zijn. Men kan zijn leven lang premie betalen zonder ooit een uitkering te genieten en men wordt andersom niet van uitkering uitgesloten als men bij gebrek aan inkomen geen premie betaald heeft.
- De volksverzekeringen worden gefinancierd door middel van een algemeen omslagstelsel, dat wil in de eerste plaats zeggen dat de premies gedwongen betalingen aan de overheid zijn (men kan niet zeggen: ‘Nou nee, bedankt; ik wil liever geen premie betalen en dan hoef ik ook geen uitkering’) en in de tweede plaats dat de huidige uitkeringen uit de huidige premies betaald worden (ik verzeker niet mijn eigen AOW, maar de premie die ik nu betaal, wordt gebruikt voor de uitkeringen aan degenen die nu ouder dan 67 zijn; als ik zelf 67 ben, moet ik maar hopen dat u voor mij betaalt; er wordt dus geen kapitaal opgebouwd; kortom: een financieringswijze die zich niet onderscheidt van financiering via belastingen, ook al bestaan er boekhoudkundig onder meer een ‘ouderdomsfonds’, een ‘nabestaandenfonds’ en een ‘fonds langdurige zorg’; zie art. 82 t/m 91 van de Wet financiering sociale verzekeringen).
- De scheiding tussen de algemene middelen en de volksverzekeringsfondsen is kunstmatig, getuige het feit dat er ook landen zijn die geen onderscheid maken tussen de belastingheffing en de premieheffing volksverzekeringen en die de uitkeringen uit de algemene middelen bekostigen. Ook in Nederland wordt regelmatig een deel van de volksverzekeringsuitkeringen uit de algemene middelen betaald. De AOW wordt, behalve uit premies, sinds 2003 mede betaald uit een rijksbijdrage. De Wajong (Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten) wordt zelfs geheel uit de algemene middelen bekostigd (wat uit de algemene middelen wordt betaald, wordt ‘sociale voorziening’ genoemd).

De loonbelasting/inkomstenbelasting en de premies voor de volksverzekeringen worden in Nederland bovendien geïntegreerd geheven over dezelfde grondslag (het inkomen) door dezelfde overheidsdienst (de Belastingdienst) op dezelfde aanslag, maar formeel bestaat het onderscheid nog.

Materieel kan men er dus gevoeglijk van uitgaan dat de premieheffing voor de volksverzekeringen als belasting kan worden beschouwd. De overheid verantwoordt in haar macro-financiële verslaglegging dan ook slechts het totale bedrag aan 'loonheffing', dus zonder te onderscheiden tussen loonbelasting en premieheffing volksverzekeringen. Dat geldt niet voor de premieheffing voor de werknemersverzekeringen. Die wordt apart verantwoord en daar zit ook een duidelijker verzekeringsselement in (een directer verband tussen premie en uitkeringsrechten). De werknemersverzekeringpremies worden betaald door de werkgevers, die een deel mogen verhalen op de werknemers (zie de cijfers hierna).

Het zijn de volksverzekeringen en de werknemersverzekeringen die de lastendruk op arbeid in Nederland vrij hoog maken (al is Nederland in de westerse wereld inmiddels een middenmoter), en niet zozeer de belastingen. In 2021 geldt tot een inkomen van € 35.129 een belastingtarief van 9,45%. Het premietarief voor de volksverzekeringen bedraagt echter 27,65% (17,9% AOW; 0,1% Anw en 9,65% Wlz). De premieheffing volksverzekeringen beliep in 2020 een absoluut bedrag van circa € 37,9 miljard op kasbasis (begroot voor 2021: € 37,1 miljard).

De druk van de werknemersverzekeringen zal in 2021 rond de 10% van het loon tot de premiegrens ad € 58.311 belopen, voor rekening van de werkgever: 2,70% premie WW-Awf (Werkloosheidswet-Algemeen); 0,77% premie WW-Snf (sector-specifiek); 0,5% bijdrage kinderopvang; 7,03% premie WAO/WIA (Wet op de arbeidsongeschiktheid/Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen) en een per werkgever naar risico gedifferentieerde premie WGA (werkhervatting gedeeltelijk arbeidsgeschikten; rekenpremie 1,36%). Daar komt voor de werkgever nog de premieheffing voor de verplichte zorgverzekering bij: 7,00% inkomensafhankelijke bijdrage Zvw (Zorgverzekeringswet) over het loon tot de premiegrens ad € 58.311. Daarnaast betaalt overigens ook iedere werknemer zelf een zogenoemde 'nominale' Zvw-premie. In 2020 ging het bij de werknemersverzekeringen om een totaalbedrag van circa € 68,9 miljard (begroot voor 2021: € 72,1 miljard). De totale premiedruk (volksverzekeringen plus werknemersverzekeringen) bedroeg dus in 2020 € 107,7 miljard en zal in 2021 circa € 109,2 miljard bedragen.

0.3 Free riders-probleem; controle en opsporing

Omdat de tegenprestatie van de overheid niet individueel is, is zij niet erg zichtbaar, of liever gezegd: zij is soms zó 'gewoon' dat veel mensen haar als vanzelfsprekend beschouwen en nauwelijks meer zien; reden waarom sommigen denken dat het niets kost: rust op straat en fatsoen in het zakendoen (politie, justitie,

sociaal werk, toezichhouders), rust aan de grenzen (het leger, de marechaussee, internationale samenwerking), stabiliteit van de euro en demping van onrust op de financiële markten (EMU, ECB, IMF, EMF staatssteun aan financiële instellingen), gezonde en geschoolde medeburgers (gezondheidszorg en onderwijs), economische mogelijkheden en uitdagingen voor ondernemers, fysieke en digitale infrastructuur, overheidsgarantie van spaartegoeden tot € 100.000, nationalisering van 'systeem-banken' als die dreigen failliet te gaan, enzovoort.

Er zijn dan ook theoretici die menen dat belastingen niet (geheel) gezien moeten worden als geld van burgers en bedrijven dat door de overheid van hen 'afgenomen' wordt, maar als dat deel van het nationale inkomen dat toekomt aan de overheid (aan de collectieve sector) als vergoeding voor de bijdrage die de collectieve sector levert aan de welvaart; aan de mogelijkheden van burgers en bedrijven om zich te ontplooiën en daar (veel) geld mee te verdienen. Iemand die rijk wordt van de exploitatie van wegrestaurants moet zich realiseren dat het de collectieve sector is die de wegen heeft aangelegd en die mede de voorwaarden heeft geschapen voor de economische bedrijvigheid als gevolg waarvan er zoveel vracht-, lease- en gezinsauto's over die wegen rijden, met daarin mensen die tijd hebben en het zich kunnen permitteren om in restaurants te eten. Iemand die rijk wordt van riskant bankieren, moet zich realiseren dat dat alleen maar kan doordat de overheid de financiële infrastructuur heeft geschapen en de belastingbetaler de gerealiseerde risico's voor zijn rekening neemt. Maar het is makkelijk dat soort verbanden niet te leggen of niet te willen zien, omdat ook voor degene die geen belasting betaalt of die de belastingbetaler met een crisis opzadelt, de wegen gewoon blijven liggen en worden onderhouden en steunfondsen worden opgezet, en ook voor hem politie, justitie, EMF en IMF, onderwijs en gezondheidszorg gewoon blijven functioneren, al zal dat functioneren op den duur, als velen frauderen of ontwijken of als al te veel overheidsgaranties ingeroepen worden, wel op een steeds lager pitje geschieden, of helemaal niet meer.

Bij collectieve (niet-individualiseerbare) uitgaven kan niemand uitgesloten worden, ook niet als hij geen bijdrage heeft geleverd of de collectiviteit enorme schade berokkend heeft; althans niet zolang er geen onvervalsbare onderhuidse chip wordt ingevoerd die je bij alle grenzen, stoplichten, bruggen, ziekenhuizen, scholen, politiebureaus, rechtszalen, enzovoort tegenhoudt als je je belasting niet betaald hebt of je medeburger onredelijk veel gekost hebt. Bij collectieve uitgaven bestaat dus het zogenoemde *free riders*-probleem: niemand vraagt je of je je belasting wel betaald hebt of hoeveel je de collectiviteit al gekost hebt als je gebruikmaakt van de collectieve voorzieningen of (impliciete) overheidsgaranties: je kunt gratis meerijden zonder dat iemand merkt dat je de prijs voor het burgerschapspakket niet betaald hebt of al veel te veel gratis gereden hebt. Daardoor zouden sommigen in de verleiding kunnen geraken om geen of minder belasting te betalen. Controle en handhaving zijn dus noodzakelijk.

De wetgever heeft een scala van controlebevoegdheden aan de fiscus gegeven (van inzage in boekhoudingen tot toegangnemings- en monsternemingsbevoegdheden; zie par. 1.6), alsmede een scala van sanctionering sbevoegdheden: informatiebeschikkingen en geschatte aanslagen met ‘omkering van de bewijslast’ voor degenen die niet meewerken aan controle (zie par. 1.7), bestuurlijke boeten tot 100% of zelfs 300% (voor zwartsparenders) boven op het ontdoken bedrag voor ontduikers (zie par. 1.8), de bevoegdheid tot inbeslagneming en uitwinning van vermogen (zie par. 1.15) en de mogelijkheid van een openbare strafvervolgning met de kans op gevangenisstraf in ernstige gevallen van fraude of obstructie (zie par. 1.14).

0.4 Financieringsfunctie en instrumentele functie van belastingen

De overheid kan beleid voeren door middel van rechtstreekse financiering van haar taken uit de belastingopbrengst, zoals defensie, politie en justitie, zorg, wegeaanleg, onderwijs en rechtspraak. Dan vervullen belastingen hun traditionele taak: de financierings- of budgettaire functie. De overheid kan de belastingheffing ook proberen te gebruiken om beleid te voeren – in plaats van beleid te financieren – dus om de inkomens- en vermogensverhoudingen te beïnvloeden en om het gedrag van burgers en bedrijven te beïnvloeden in een door haar gewenste richting. Zij kan bijvoorbeeld lage inkomens vrijstellen of naar een (veel) lager tarief belasten dan hoge inkomens (progressieve inkomstenbelastingheffing), zij kan de aftrek van belastingvrije sommen – die meer opleveren naarmate de top van het inkomen in een hoger tarief valt – vervangen door een heffingskorting die voor alle inkomens evenveel oplevert of nog verder gaan door de heffingskorting te verkleinen als het inkomen hoger wordt (zie art. 8.10 Wet IB 2001) en zij kan gebruikmaken van de voorspelbare reflex van burgers en bedrijven om hoogbelast gedrag te vermijden en laag- of niet-belaste situaties op te zoeken (‘geld stroomt naar het laagst belaste punt’).

De overheid kan dus haar beleidsdoelen mede proberen te bereiken door ongewenst gedrag (bijvoorbeeld alcoholgebruik, roken en milieuvervuiling) zwaar te belasten (*sin taxes*: hoge accijnzen op tabak, alcohol en fossiele brandstoffen; heffingen op kooldioxide-uitstoot, afvalproductie en grondwateronttrekking; de vervuiler betaalt) en door gewenst gedrag te begunstigen door belastingverminderingen of -vrijstellingen; bijvoorbeeld: vrijstelling of verlaging van BPM en motorrijtuigenbelasting van auto’s met zeer lage CO₂-uitstoot, willekeurige afschrijving op milieuvriendelijke en andere wenselijk geachte bedrijfsmiddelen (art. 3.31 en 3.34 Wet IB 2001), een vriendelijke tariefbox voor winst op *know how* (de innovatiebox in de vennootschapsbelasting, art. 12b Wet Vpb 1969), een tonnageregeling in plaats van een winstbelasting voor de zeescheepvaart (art. 3.22 Wet IB 2001; staatssteun, goedgekeurd door de Europese Commissie), aftrekbaarheid van giften aan algemeen nuttige instellingen (art. 6.32 t/m 6.39a Wet IB 2001), vermindering van loonbelasting voor speur- en ontwikkelingswerk, voor lage lonen, voor indienstne-

ming van langdurig werklozen, of voor onderwijs, begunstiging van werknemersparticipatie in het bedrijf van hun werkgever, enzovoort.

Als de belastingheffing op deze wijze gebruikt wordt, spreekt men van instrumentalisme (de instrumentele functie van belastingen). Financieringsfunctie en instrumentalisme zijn niet scherp te scheiden en de vage grens ertussen is bovendien afhankelijk van uw (politieke) opvatting welke taken van de overheid zijn en welke tot de verantwoordelijkheid van burgers en bedrijven behoren. Milieubelastingen nemen vanuit de dichotomie 'financiering of instrumentalisme' een problematische positie in. Zij zijn enerzijds bedoeld als ontmoediging van milieuvervuilend gedrag (instrumentalisme), maar zij zijn óók bedoeld om mede de reguliere financieringsbehoefte van de overheid te dekken, met name om te substitueren voor de gewenste verlaging van de belastingdruk op arbeid (de zogenoemde 'vergroening' van het belastingstelsel door de verlaging van de druk op arbeid onder gelijktijdige verhoging of invoering van 'ecotaxen'): als de ene beleidsdoelstelling slaagt (minder vervuiling), faalt de andere (financiering) en andersom.

0.5 Belastingmix

Daarmee komen wij op de 'belastingmix', dat is de verhouding tussen de bijdragen die de verschillende belastingsoorten leveren aan de totale belastingopbrengst binnen een nationale overheidshuishouding. Er zijn belastingen op inkomsten, winst en vermogen (loonbelasting, vennootschapsbelasting, inkomstenbelasting, erf- en schenkbelastingen), en kostprijshogende belastingen (op consumptie, invoer en verbruik: omzetbelasting, douanerechten, accijnzen, belastingen op energie- en grondwaterverbruik), er zijn belastingen op arbeid tegenover belastingen op kapitaal of belastingen op milieuvervuilende activiteiten. In Nederland waren traditioneel de directe belastingen (op inkomen, winst en vermogen) in elk geval optisch erg hoog (eind jaren zeventig liep het marginale inkomstenbelastingtarief op tot 72% en was het vennootschapsbelastingtarief 42%) en de indirecte belastingen (op verbruik) gematigder (behalve die op enige als luxe en/of ongewenst beschouwde goederen, zoals auto's, benzine, tabak en alcoholische drank). Het werd ook als een teken van ontwikkeling, beschaving en rijkdom gezien om hoge directe en gematigde indirecte belastingen te hebben. Indirecte belastingen werden als grof en primitief gezien.

In de eerste plaats vergt heffing van directe belastingen een verder ontwikkeld overheidsapparaat en verder ontwikkelde metings-, aftap- en controlemogelijkheden (dus een verder ontwikkelde maatschappij) dan de heffing van indirecte belastingen, die in wezen transactiebelastingen zijn. In de tweede plaats kan men met directe belastingen inkomens- en vermogensverhoudingen beïnvloeden, wat met indirecte belastingen minder goed mogelijk is, omdat zij niet het inkomen, maar slechts besteding belasten. Het zijn dan ook veelal de ontwikkelingslanden die hoge